

NÁLEZY VYBAGROVANÉ Z DUNAJA

VLADIMÍR TURČAN

Medzi zbierkovými predmetmi uloženými v Slovenskom národnom múzeu-Archeologickom múzeu v Bratislave sa nachádza aj kolekcia železných predmetov, zachránených pri bagrovaní Dunaja. Vzhľadom na techniku exploatácie štrku bagrami umiestnenými priamo na plávajúcich lodiach, nie je možné po vyložení nákladu späť určiť presné miesto nález.

V súbore, ktorý SNM-Archeologické múzeum získalo viacročnou kontrolou železného šrotu, odstraňovaného zo štrku magnetom na triedičke, sa nachádzajú artefakty z rôznych období od laténu po novovek. Ich presné datovanie je však vo väčšine prípadov obtiažne nielen pre absenciu nálezových okolností, ale predovšetkým vzhľadom na to, že často ide o výrobky, ktoré boli morfológicky vyvinuté už v dobe laténskej a ich praktický tvar kováči ani v mladších dobách nemerili. Výskyt týchto predmetov v štrku súvisí predovšetkým s aktivitami, ktoré sa v rôznych časových obdobiach viazali k Dunaju ako dôležitej dopravnej komunikácii, prípadne využívaním hospodárskeho potenciálu rieky (obchod, prevoz, rybárstvo, využitie vodnej energie). Ako miesta pôvodného uloženia (t. j. straty) prichádzajú do úvahy predovšetkým brody (nálezy podkov), prístavy či menšie móla. Veľká skupina predmetov zrejme pochádza z plávajúcich lodí (drevoobrábacie nástroje a pod.). Do úvahy treba brať i povodne, pri ktorých sa transportovali do koryta Dunaja predmety zo zasiahnutých oblastí. Vysoké zastúpenie zbraní (meče, hroty kopijí) datovateľné do rôznych období, nevylučuje, že ide o doklady po bojoch, odohrávajúcich sa pri dunajskom toku alebo priamo na riečnej hladine. Najstaršia písomná správa, zachytávajúca boje na Dunaji, sa viaže k roku 907 n.l., v súvislosti s bojmi medzi Frankami a staromaďarskými kmeňmi o nadvládu nad strednou Európou (MMFH, 439).

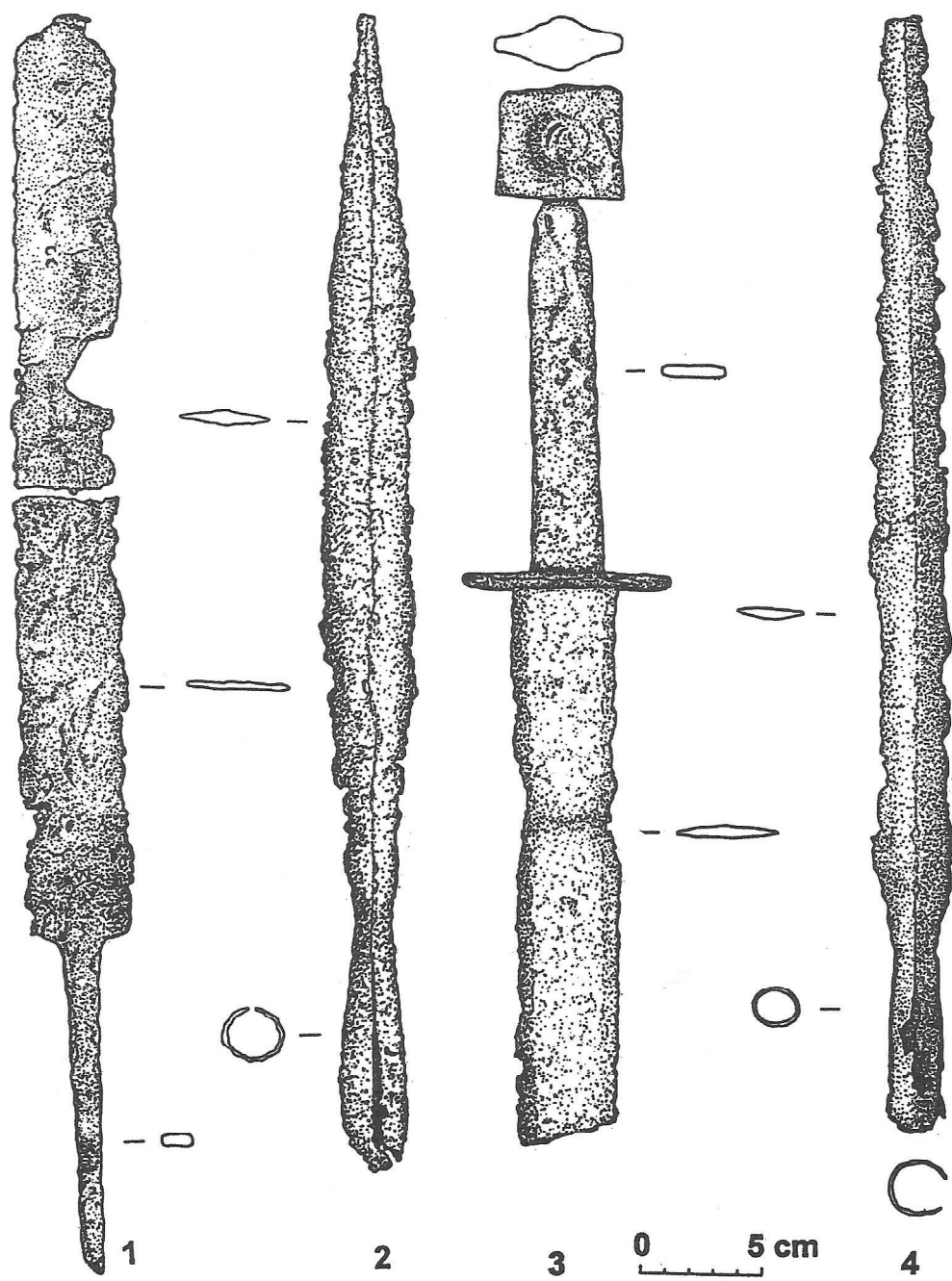
Opis predmetov

1. *Meč* úzky s rovnobežnými hranami, dĺžka 50,5 cm, šírka ostria 4,4 cm, hrúbka 0,4 cm. Rukoväť v tvare trňa dlhá 13,6 cm, v mieste priečky široká 1,7 cm, na konci 0,7 cm (obr. 1: 1).
2. *Hrot* kopije dlhý 47,1 cm, s listovitým ostrím v strede so slabo vykovaným obojstranným rebrom. Tulajka zachovaná do dĺžky 11,2 cm, na konci s Ø 2,3 cm (obr. 1: 2).
3. *Meč* s plochou štvorcovou hlavicou 4,8 x 4,6 cm s max. hrúbkou 2,3 cm s gombíkovými zdureninami po stranách, plochou rukoväťou dlhou 15,2 cm, širokou 2,5 cm a hrubou 0,5 cm, s jednoduchou priečkou dlhou 7,5 cm. Z čepele je zachovaná časť dlhá 22,3 cm a 3,9 cm široká (obr. 1: 3).
4. *Kopija* dlhá 45,6 cm s urazeným špicom, listom hrubým max. 2,7 cm, v strede s výrazným obojstranným rebrom. Tulajka 8,4 cm dlhá, na konci s vnútorným 1,1 cm (obr. 1: 4).
5. *Sekera* s tulajkou tvorenou dotiahnutými lalokmi, obdĺžnikovým otvorom pre násadu a vejárovite modelovaným ostrím. Dĺžka 18,1 cm, otvoru Ø 4,1 cm, šírka ostria 10,5 cm (obr. 2: 1).
6. *Podkova* s rovnobežnými, mierne prehnutými ramenami, s výrazne rozšírenou prednou časťou, s otvormi štvorcového tvaru pre podkováky s ozubmi štvorcového tvaru. Dĺžka 12,7 cm, šírka 11,4 cm (obr. 2: 2).
7. *Kľúč* s hlavicou v tvare kosoštvorca, s dutým drienkom kruhového prierezu s 1,0 cm pri trni a vlnovite tvarovaným hrebeňom. Dĺžka 16,8 cm, šírka hlavice 5,5 cm, rozmery hrebeňa 3,0 x 3,0 cm (obr. 2: 3).
8. *Podkova* s prebiehajúcim žliabkom v strede, mierne zbiehavými, na konci prehnutými ramenami s otvormi pre podkováky štvorcového tvaru, do kopytovitej strany späť vybiehajúcimi ozubmi. Dĺžka 12,9 cm, šírka 11,3 cm (obr. 2: 4).
9. *Motyčkovitý nástroj* (otka?) dlhý 14,9 cm, s tulajkou s max. Ø 2,9 cm, výrazne sa rozširujúcou čepeľou, ktorej šírka a tvar sa pre poškodenie nedá zmerať (obr. 2: 5).

10. *Sekera* s tuľajkou obdĺžnikového tvaru, ukončenou objímkou a výrazne vejárovite modelovaným ostrím. Dĺžka 11,9 cm, Ø otvoru 4,5 cm, šírka zachovaného ostria 10,4 cm, šírka objímky 1,9 cm, hrúbka 0,3 cm (obr. 2: 6).
11. *Bojový čakan* s plochým, štvorlístkovo formovaným obuchom, hákom s kruhovitým priemerom. Na koreni obuchu priletovaný bronzový pliešok 1,0 x 0,8 cm. Celková dĺžka 14,6 cm, šírka obuchu 3,9 cm, Ø otvoru pre porisko 2,7 cm (obr. 3: 1).
12. *Bojový čakan* s plochým, štvorcovito formovaným obuchom, hákom s kruhovitým priemerom a kruhovým otvorom pre porisko. Celková dĺžka 20,5 cm, plocha obuchu 3,4 x 2,9 cm, Ø otvoru pre porisko 3,1 cm (obr. 3: 2).
13. *Hlavica meča* plochého oválneho tvaru Ø 4,8–5,0 cm, šírka 1,8 cm, so zachovanou časťou plochej rukoväti hrubej 0,4 cm (obr. 3: 3).
14. *Hrot kopije* 23,3 cm dlhý, s úzkym, k špičke sa zbiehajúcim listom, 7,7 cm dlhou tuľajkou a s vnútorným Ø 2,2 cm (obr. 3: 4).
15. *Botka* dlhá 18,6 cm, so štvorcovým prierezom na konci 0,8 x 0,9 cm s výrazne sa rozširujúcou tuľajkou s vnútorným Ø 3,1 cm (obr. 3: 5).
16. *Bojový čakan* s vypuklým obuchom obdĺžnikového tvaru, hákom s kruhovým prierezom a kruhovým otvorom pre porisko. Celková dĺžka 18,7 cm, rozmery obuchu 3,2 x 2,7 cm, Ø otvoru pre porisko 2,5 cm (obr. 3: 6).
17. *Motyka* 15,8 cm dlhá, s vejárovitým ostrím širokým 10,9 cm, s plochým, nevytiahnutým tylom (obr. 4: 1).
18. *Putá* (?) zložené z dvoch častí spojených šarnierom. Oblúkovité polovice tordované, rovné konce ukončené očkom. Celková dĺžka 18,1 cm, Ø spojených oblúkov 8,1 cm, hrúbka 0,8 cm, Ø vnútorný očíek 2,2 cm (obr. 4: 2).
19. *Motykový nástroj* s mierne rozšíreným ostrím širokým 5,9 cm, vykutým kolmo na otvor s 3,4 x 2,9 cm, s krátkymi obojstrannými trojuholníkovými ostňami. Mierne konkávny obuch kruhového tvaru s Ø 3,6 cm. Dĺžka 18,9 cm (obr. 4: 3).
20. *Dvojzubec* dlhý so zubami vzdialenými 12,6 cm a s poškodenou mohutnou tuľajkou (obr. 4: 4).
21. *Hrot kopije* silne poškodený, dlhý 16,7 cm, tuľajka chýba (obr. 5: 1).
22. *Hrot kopije* dlhý 20,8 cm, tuľajka dlhá 7,1 cm s vnútorným Ø 1,6 cm (obr. 5: 2).
23. *Hrot kopije* dlhý 16,9 cm, s masívnou tuľajkou dlhou 8,1 cm, pri ústí s vnútorným Ø 3,2 cm, opatrenou železným nitom (obr. 5: 3).
24. *Hrot kopije* s ulomenou špičkou, zachovaná dĺžka 26,8 cm, max. šírka listu 3,2 cm, dĺžka tuľajky 12,5 cm, vnútorný Ø 1,8 cm. (obr. 5: 4).
25. *Hrot kopije* dlhý 19,8 cm, s max. šírkou listu 2,5 cm, tuľajka dlhá 7,9 cm s vnútorným Ø 1,7 cm (obr. 5: 5).
26. *Hrot kopije* dlhý 28,8 cm, max. šírka listu 2,8 cm, tuľajka dlhá 10,2 cm, s vnútorným Ø 1,7 cm (obr. 5: 6).
27. *Hrot kopije* 38,5 cm dlhý, s max. šírkou listu 3,9 cm, tuľajka dlhá 10,2 cm s vnútorným Ø 1,9 cm (obr. 6: 1).
28. *Sekáč* 38,5 cm dlhý, max. 5,1 cm široký, mierne oblúkovitého tvaru, trň 9,6 cm dlhý (obr. 6: 2).
29. *Mečik* 32,1 cm dlhý s max. šírkou ostria 4,3 cm, s trňom zachovaným v dĺžke 5,8 cm (obr. 6: 3).

Doposiaľ získaný fond nálezov, vybagrovaných z Dunaja v okolí Bratislavy, predstavuje pestrú zmes rôznych druhov artefaktov z rôznych časových období. Vzhľadom na prostredie, v ktorom sa pred vybagrovaním nachádzali, sú bez výnimky viac alebo menej poškodené. Stupeň poškodenia nezávisel pritom len od doby, počas ktorej sa v pohybujúcich štrkoch výrobky nachádzali, ale aj od kvality vykovaného materiálu, tvaru predmetu (t.j. plochy, na ktorú pôsobilo okolité prostredie; oválne predmety bývajú poškodené skôr povrchovo s menšou mierou deformácie. Pri predmetoch s veľkou dotykovou plochou, napríklad mečov, dochádzalo pri transporte okrem povrchového poškodenia k deformáciám celého predmetu) a samozrejme od miesta, v ktorom sa dostali do vody (pobrežný pás, prúdica, bočné mŕtve rameno).

Najstaršie nálezy, uložené v zbierke z dunajského štrku, možno datovať do *doby laténskej*. Je to predovšetkým dvojica sekeriek s lalokovitými tuľajkami. Prvý, pomerne masívny kus (obr. 2: 1), patrí do skupiny B5 triedenia J. Paulíka (1970, 57, obr. 18). Druhú sekerku (obr. 2: 6), vzhľadom na menšiu dĺžku a výrazne rozšírené vejárovité ostrie, možno najskôr považovať za prechodný tvar medzi skupinou B5 a B6 v rámci triedenia zmieného bádateľa. Zosilnenie kovovou objímkou, objavujúce sa občas u drobnejších tvarov, dáva J. Paulík (1970, 60) do súvislosti s ich funkciou pri sekaní železa, podobne ako sa to predpokladá u dlát. Z produkcie keltských zbrojárů snáď pochádza aj meč s trňom (obr. 1: 1), vyskytujúci sa v bojovníckych hrobách laténskych nekropólí, napríklad v Chotíne (Ratimorská 1981, tab. XII: 4, XXIII: 1), ako aj v inventári plochých kostrových pohrebísk v Čechách (Filip 1956, tab. XXVI). Prípadné tvarovanie hlavice nie je možné zistiť, pretože je ulomená. U artefaktov bez nálezových okolností, ako je to v prípade sledovanej zbrane, však

Ohr. 1. Nález vybagrované z Dunaja.

nemožno vylúčiť ani datovanie do obdobia sťahovania národov, na čo svojim tvarom upozorňuje nález z Levíc (Tejral 1997, fig. 17: 11).

Do doby rímskej sa dá s istou pravdepodobnosťou datovať len 32,1 cm dlhý mečik (obr. 6: 3). Takéto krátke meče používala rímska pechota v období od 1. storočia pred n.l. až po koniec 1. storočia n.l. (Kaczanowski 1992, 9). Chladné stredoveké sečné zbrane sú v kolekcii z Dunaja reprezentované okrem už publikovaného artefaktu (Turčan 1997, 79–83) dvoma neúplnými exemplármi. Rúčka meča s oválnou hlavicom (obr. 3: 3) patrí k tvarom, ktoré A. Ruttkay vyčlenil ako typ XVIII, datovaný do 14.–15. storočia (Ruttkay 1976, 260–261). Ich výskyt dáva do súvisu s pohybom husitov, čo korešponduje s nálezom z Posádky pri Gajaroch (Polla 1962, 135, obr. 5: 3; 17: 18). K precíznemu datovaniu mečov s týmto tvarom hlavice prispel objav zo zaniknutej osady Mstěnice na Morave. Artefakt bol tu uložený v zánikovom horizonte, vytvorenom požiarom v roku 1468. Za pôvodného majiteľa zbrane autori považujú dobyvateľa usadlosti (Krajčík – Kukla – Nekuda 1997, 250–251, 257). Ďalší, lepšie zachovaný exemplár predstavuje meč so štvorcovou plochou hlavicom s dvoma zdureninami po stranách, so zachovanou rukoväťou a časťou čepele (obr. 1: 3), ktorú možno datovať snáď tiež do 15. storočia (Klučina – Romaňák 1983, 112; Wagner 1975, 60–61).

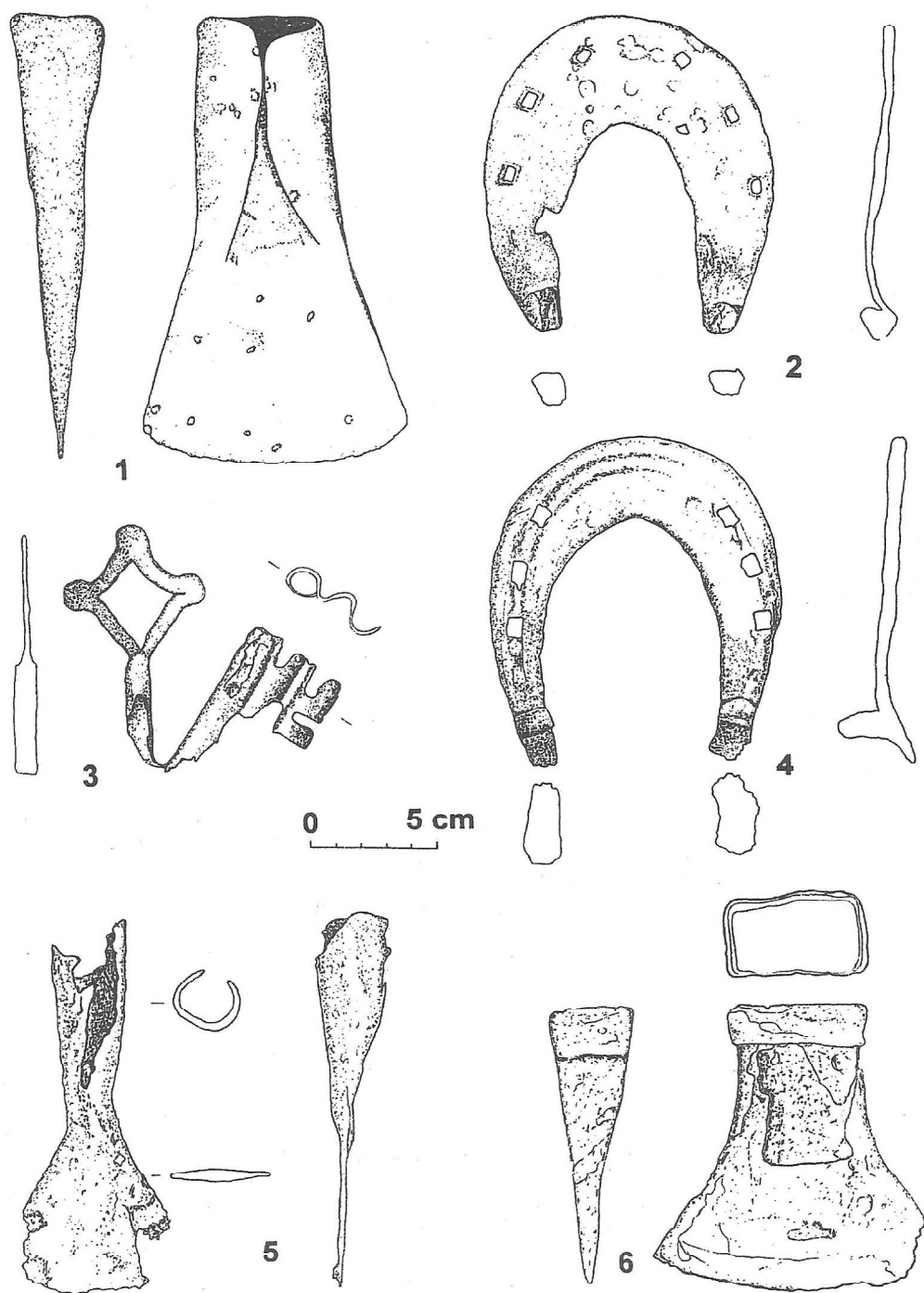
Medzi nálezmi z Dunaja sa často vyskytujú listovité kopije rôznej dĺžky a profilácie. V prípade týchto artefaktov nemožno vychádzať z tvaru ako chronologického kritéria. Napríklad typologická rada kopijí so štíhlym listom a pozdĺžnym rebrom (obr. 1: 2) začína už v dobe laténskej (Benadik – Vlček – Ambroz 1957, tab. XXI: 9), avšak neabsentuje ani v inventári germánskych bojovníckych hrobov (Kolník 1980, taf. CI: 36), no produkovali ich aj zbrojáři v mladších obdobiach.

Početné analógie k hrotom kopijí z Dunaja sa objavujú vo včasnostredovekom materiáli. Pre niektoré kusy (obr. 5: 2, 5, 6) možno tvarom i veľkosťou nájsť analógie aj v bojovníckych hroboch z obdobia avarskeho kaganátu (Eisner 1952, obr. 47: 5; 72: 1; 108: 11). Úzky listovitý exemplár (obr. 5: 6) je napríklad blízky staršiemu nestratifikovanému nálezu z Horného Trnia (Ruttkay 1975, Abb. 20: 11). Samostatnú pozornosť si zaslúži hrot kopije s takmer rovnakou dĺžkou listu a tuľajky s nitom, pričom mohutná tuľajka sa k otvoru výrazne rozširuje na \varnothing 3,1 cm. V rámci súpisu včasnostredovekých militárií zo slovenského územia vyčlenil A. Ruttkay podobne konštruované tvary ako skupinu VI, pričom predpokladá ich východný pôvod a datovanie od 8. do 13. storočia (Ruttkay 1976, 302 – 303). Masívny tvar predmetného hrotu však umožňuje uvažovať skôr o neskoršom datovaní, konkrétne k 15. storočiu. Do mladšieho obdobia stredoveku možno zadatovať predovšetkým úzky špicatý hrot (obr. 3: 4), ako aj dva masívnejšie exempláre. Prvým je vysoký úzky artefakt s obojstranným pozdĺžnym rebrom (obr. 1: 4), ďalším symetrický listovitý tvar (obr. 6: 1), na ktorom možno vidieť v obrysoch stopu po vyrazenej značke.

K zbraniam, ktoré sa začali používať už v 13. storočí, pričom najväčšieho rozšírenia sa dočkali v 16.–17. storočí, patria bojové čakany (fokoše), zastúpené v zbierke troma exemplármi (obr. 3: 1, 2, 6). V jednom prípade je koreň kladiva zdobený štvorcovým bronzovým plieškom (obr. 3: 1). Táto zbraň nemusela slúžiť len ako bojový čakan, ale prípadne aj ako hodnostné označenie veliteľa (Vyčislík 1973, 142).

Veľmi častým nálezom zo štrkov Dunaja bývajú železné podkovy, väčšinou však novoveké, priemyselne vyrábané kusy. Do vody sa zrejme dostali odpadnutím z kopyta podkovaných zvierat pri prechode brodom. Zo súboru, získaného do zbierok SNM-Archeologického múzea si pozornosť zaslúži predovšetkým exemplár so šikmými, späť vybiehajúcimi ozubmi (obr. 2: 4), aké sa kovali od druhej polovice 13. storočia do začiatku storočia nasledujúceho, podľa triedenia P. Baxu (1981, 426, 431) typ III. K tomuto typu zrejme patrí aj ďalší, ťažšie datovateľný exemplár (obr. 2: 2). Mierna asymetria v umiestnení otvorov pre podkováky a ich rozličná veľkosť môže podľa D. Bialekovej súvisieť so snahou zohľadniť zdravotný stav kopyt podkúvaných koní (Bialeková 1985, 59).

K materiálu, ktorý sa do rieky dostal najskôr náhodne, patrí tzv. gotický kľúč, nazvaný podľa kosoštvorcového tvaru hlavice (obr. 2: 3). Vyrábali sa už od 13. storočia (Richter 1961, 97), pričom podľa M. Slivku v počiatočnom období svojho výskytu bývali kuté z jedného plátu kovu (Slivka 1981, 237), čo bol postup, zvolený i pri výrobe predmetného kľúča.

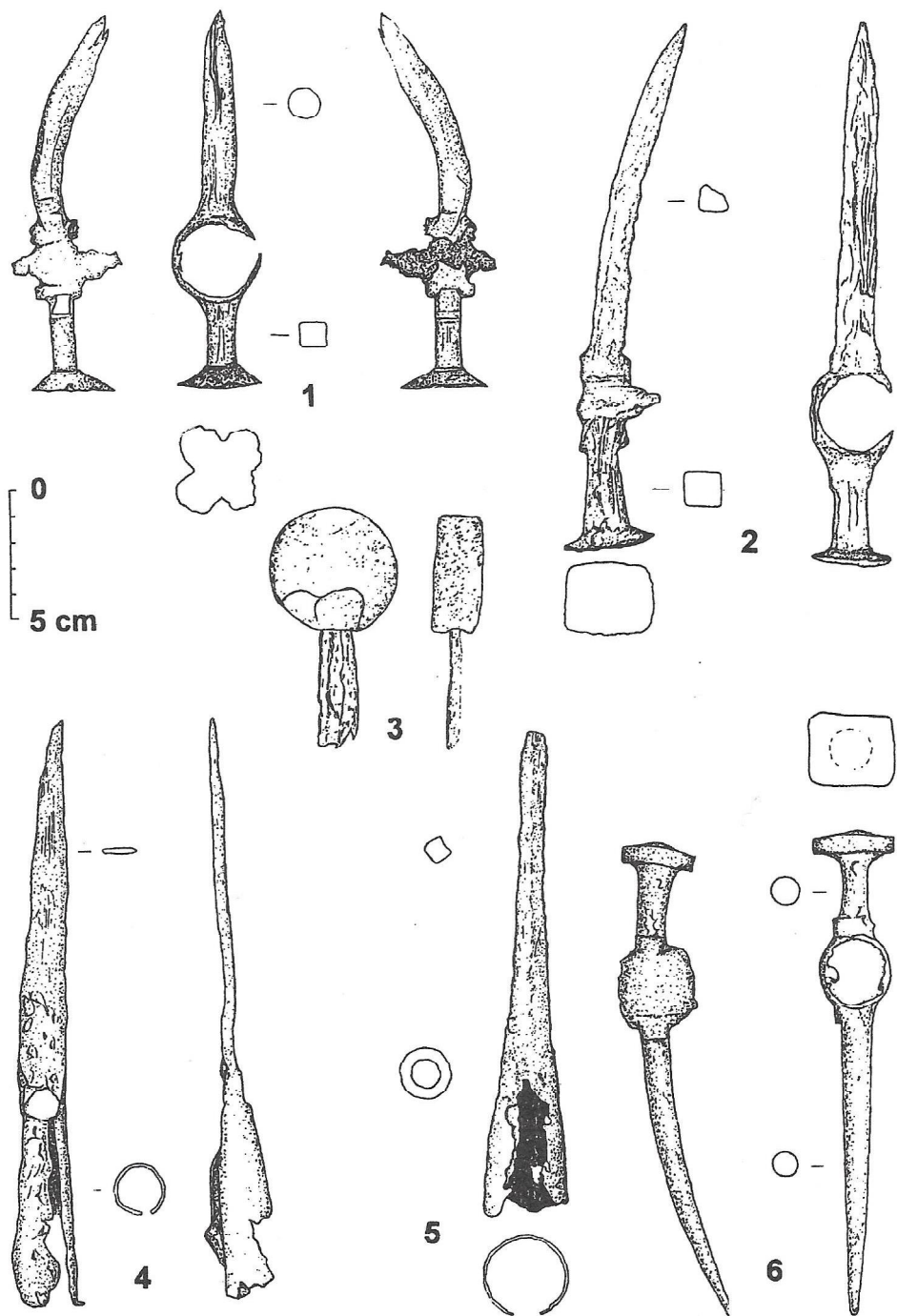
Obr. 2. Nálezy vybagrované z Dunaja

Veľkú skupinu nálezov z dunajského štrku tvoria nedatovateľné, resp. ťažko chronologicky zaraditeľné artefakty. K nim patrí motykovitý nástroj so zaobleným, mierne rozšíreným ostrím, vykoványm kolmo na otvor a s náznakovo vypuklým kruhovým obuchom (obr. 4: 3). Blízke formy sa používali už v dobe rímskej ako drevoobrábacie nástroje (Lobissser – Stuppner 1998, Abb. 3: 6). Nechýbajú ani v inventári slovanských depotov (Bartošková 1986, 70), pričom pretrvávajú do neskorého stredoveku. Podľa M. Beranovej sú typické pre predhusitské a husitské obdobie. Zmienená bádatelka ich považuje za motyčky, používané k práci v záhradách, sadoch a viniciach (Beranová 1975, 32). U exemplára vybagrovaného z Dunaja, vykovaneho z kvalitného železa, možno aj napriek vcelku subtilnému tvaru uvažovať skôr o vyššom datovaní. K novovekým, ručne kutým motykám sa hlási ďalší exemplár so široko vejárovite rozšíreným ostrím (obr. 4: 1). K vyložene mladým nástrojom patrí bezpochyby symetrický dvojzubec (obr. 4: 4). Používal sa buď ako vidly pri poľnohospodárskych prácach (Belcredi 1988, obr. 6: A), prípadne pri výrobe vápna (Ruttkey 1984, 251). Alternatíva, totiž že sa jednalo o rybársky nástroj, na čo by poukazovalo samotné prostredie nálezu, je málo pravdepodobná, pretože nástroju chýbajú spätné krídelka na špicoch (porovnaj: Znamierowska-Prüfferova 1988, 27–29).

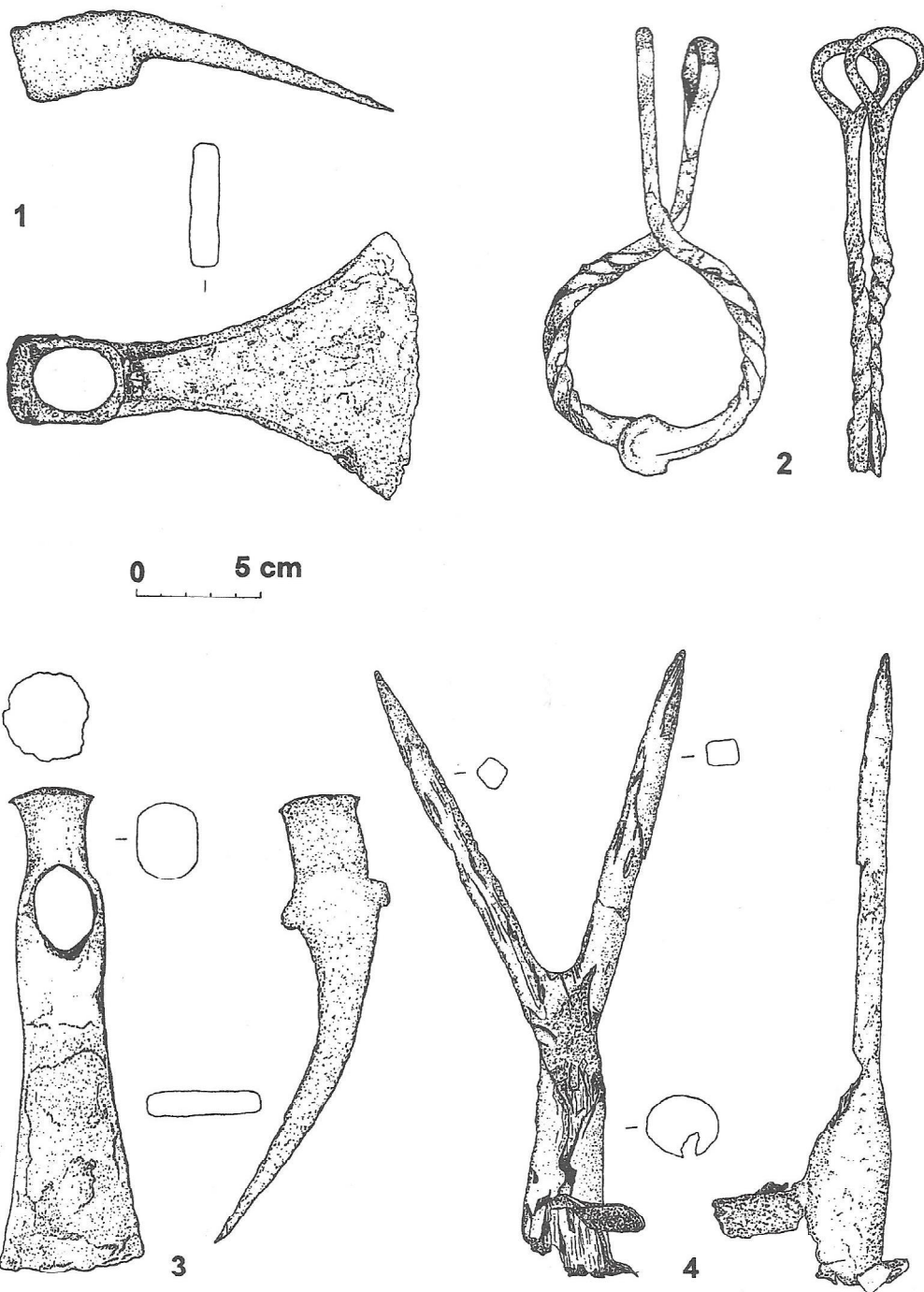
Aj ďalší spracovaný predmet, motyčkovitý nástroj s tulajkou (obr. 2: 5) je doložený v širšom časovom rámci. Príbuzné tvary, avšak nie tak výrazne priškrtené v krčku, patria k bežnému inventáru v laténskej materiálnej kultúre. Ich využitie sa hľadá buď v tesárstve alebo ako otka (Paulík 1970, 53–61; ten istý 1976, 150). Vývojová línia týchto artefaktov pokračovala do včasného stredoveku, keď sa napríklad objavujú ako súčasť depotov železných predmetov. A. Bartošková ich delí podľa tvaru čepele a jej vzťahu k šírke tulajky na tri skupiny, pričom exemplár z dunajského štrku by podľa tohoto triedenia patril do prvej varianty (Bartošková 1986, 71). Nášmu tvaru je morfológicky najbližší (t.j. s analogicky v strede priškrteným driekom) nálezc z depotu v Letech u Dobřichovic, datovaný do 7. storočia (Friedrich 1946, 42). Motyčkovité nástroje s tulajkou sa používajú pravdepodobne ešte v priebehu 14. storočia (Habovštiak 1963, obr. 22: 15).

K chronologicky nezaraditeľným predmetom patrí sekáč (obr. 6: 2), používaný od doby laténskej po novovek a zvláštny artefakt, pripomínajúci polovicu párových pút na ruky (obr. 4: 2). Do súpisu bol zaradený, pretože vzhľadom na kvalitnú kováčsku prácu, predovšetkým torované oblúky nemožno jednoznačne vylúčiť dokonca ani keltský pôvod. Železné putá ako doklady obchodu s otrokmi sú známe aj z doby rímskej. Okrem pút umiestnených na krku sú doložené aj párové putá na ruky (Cosack – Kehne 1999, Abb. 3).

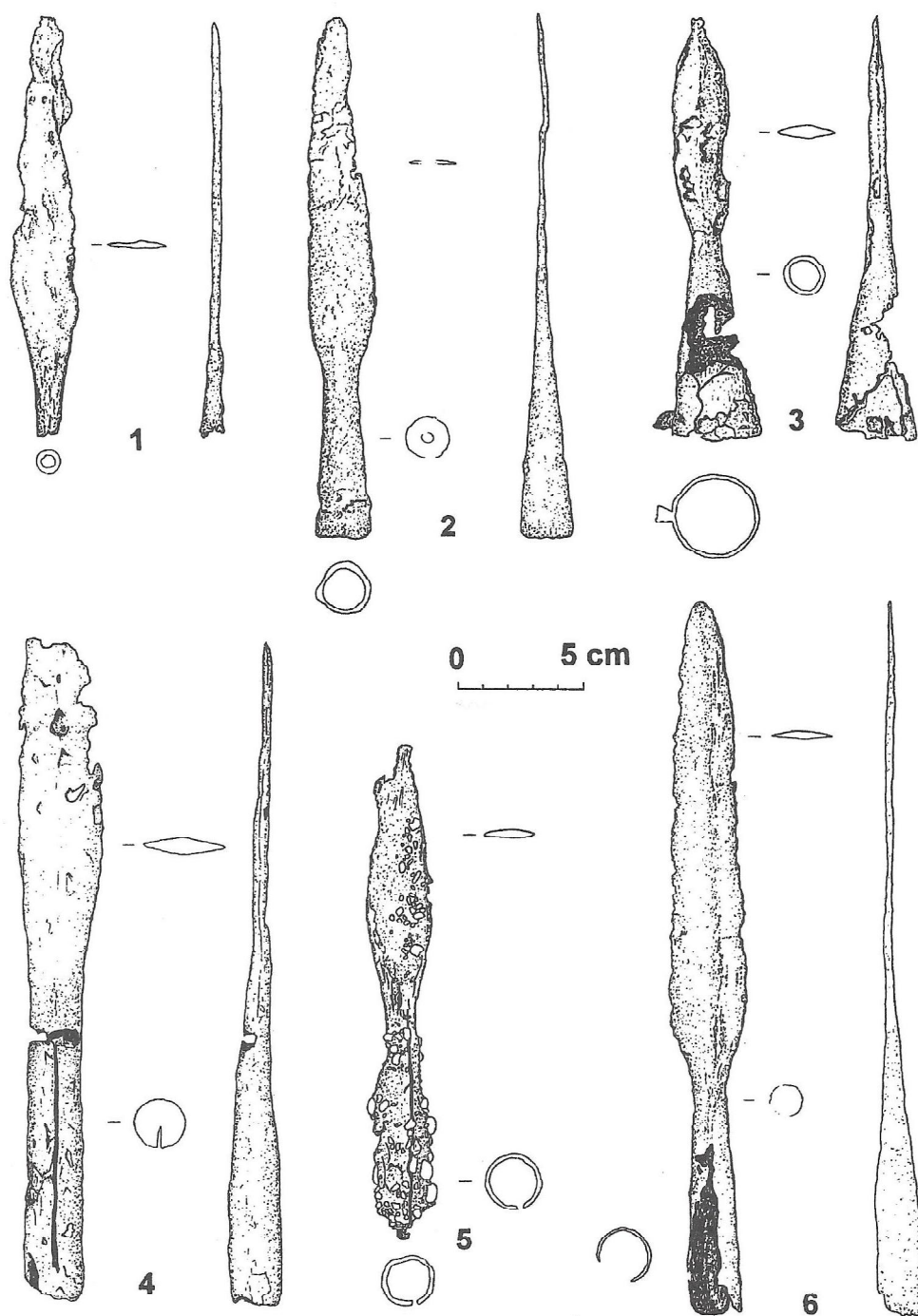
Železné predmety vybagrované z Dunaja bez bližších nálezových okolností možno zaradiť len typologicky, pričom uplatňovanie chronologických kritérií je až na výnimky veľmi obtiažne, keďže kováčske výrobky potom, ako kováči dospeli k ich praktickému tvaru sa už morfológicky nemenili, prípadne sa menili len nepodstatne. Napriek tomu je spracovaný fond nálezov dôležitý z hľadiska poznania Dunaja nielen ako prírodného, ale aj ako historického fenoménu.

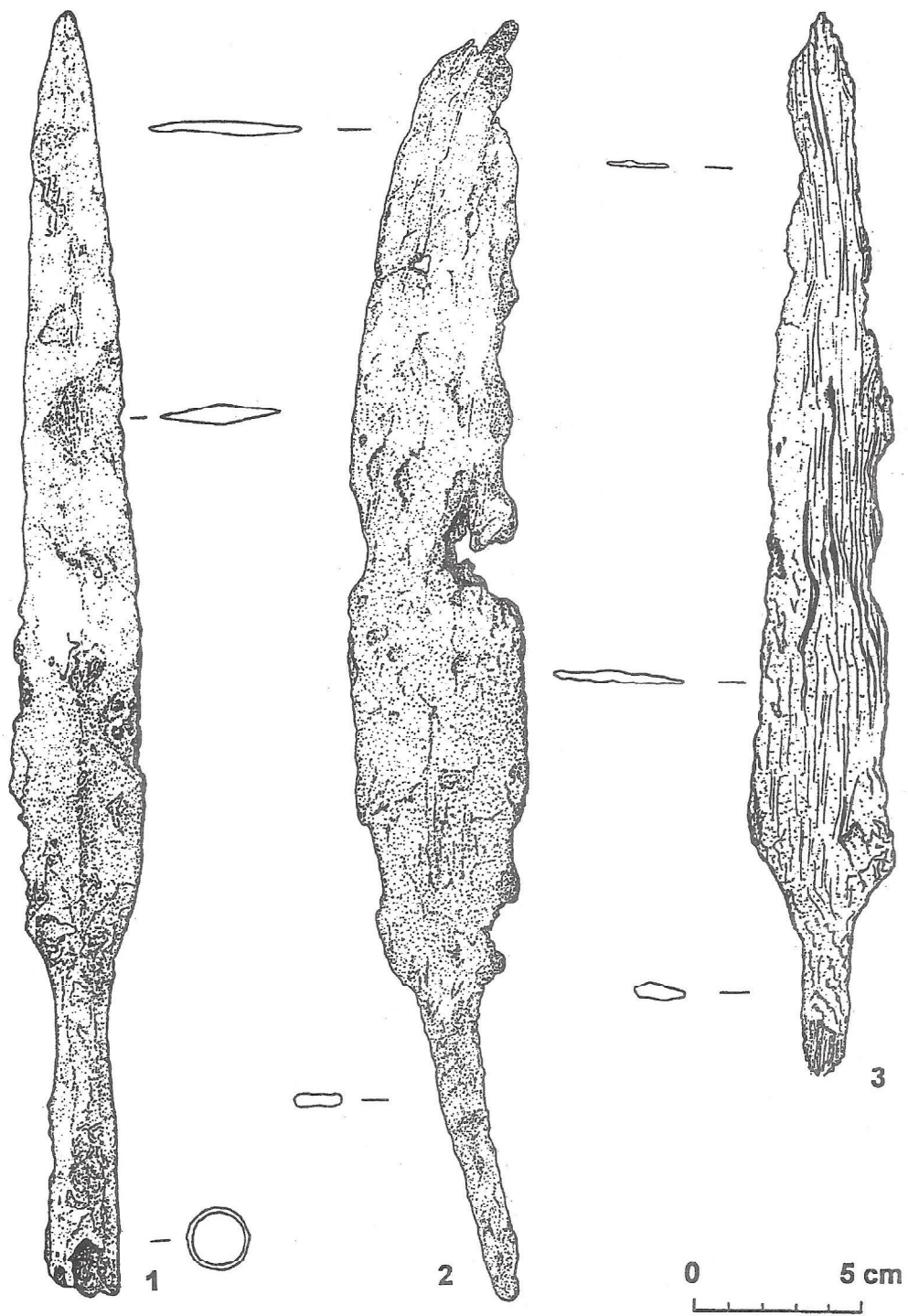
Obr. 3. Nálezy vybagrované z Dunaja

Obr. 4. Nálezy vybagrované z Dunaja

Obr. 5. Nálezy vybagrované z Dunaja

Obr. 6. Nálezy vybagrované z Dunaja

LITERATÚRA

- BARTOŠKOVÁ, A. 1986: Slovanské depoty železných předmětů v Československu. In: Studie AÚ ČSAV Brno XIII/2. Praha.
- BAXA, P. 1981: Podkúvanie na Slovensku v 11.–13. storočí. SIA 29, 1981, s. 425–443.
- BELCREDI, L. 1988: Užití kovu ve středověké osadě. AH 13, s. 459–485.
- BENADIK, B. – VLČEK, E. – AMBROS, C. 1957: Keltské pohrebiská na juhozápadnom Slovensku. Bratislava.
- BERANOVÁ, M. 1975: Zemědělská výroba v 11/14. století na území Československa. In: Studie AÚ ČSAV Brno III/1. Praha.
- BIALEKOVÁ, D. 1985: Stredoveké podkovy z Povedima. AVANS v roku 1984, Nitra, s. 58–60.
- COSACK, E. – KEHNE, P. 1999: Ein archäologisches Zeugnis zum germanisch-römischen Sklavenhandel? Archäologisches Korrespondenzblatt 29, s. 97–109.
- EISNER, J. 1952: Devínska Nová Ves. Bratislava.
- FILIP, J. 1956: Keltové ve střední Evropě. Praha.
- FRIEDRICH, F. C. 1946: Staroslovanský hromadný nález v Letech u Dobřichovic. OP 13, s. 39–44.
- HABOVŠTIAK, A. 1963: Zaniknutá stredoveká dedina Bratka pri Leviciach. SIA 11, s. 407–458.
- KACZANOWSKI, P. 1992: Importy broni rzymskiej na obszar europejskiego Barbaricum. Kraków.
- KOLNÍK, T. 1980: Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei. Teil I. Bratislava.
- KLUČINA, P. – ROMAŇÁK, A. 1983: Člověk, zbraň a zbroj v obraze doby. Praha.
- KRAJÍČ, R. – KUKLA, Z. – NEKUDA, R. 1997: Středověký meč ze Mstěnic. In: Z pravěku do středověku. Brno, s. 250–258.
- LOBISSER, W. – STUPPNER, A. 1980: Zur Rekonstruktion eines kaiserzeitlichen Wohnstallgebäudes in Elsam im Strassertal. ArchÖst 9, s. 71–80. MMFH 1971: Magnae Moraviae Fontes Historici IV. Brno.
- PAULÍK, J. 1970: Najstaršie hromadné nálezy železných predmetov na Slovensku. Zborník SNM História 10, s. 25–83.
- PAULÍK, J. 1976: Keltské hradisko Pohanská v Plaveckom Podhradí. Bratislava.
- POLLA, B. 1962: Pamiatky hmotnej kultúry 15. storočia z Posádky pri Gajaroch. Zborník SNM História 2, s. 107–139.
- RATIMORSKÁ, P. 1981: Keltské pohrebisko v Chotúne I. In: Západné Slovensko 8, s. 15–88.
- RICHTER, M. 1961: K počátkům tak zvaných gotických klíčů. In: Sb. ČSSA při ČSAV 1, s. 96–100.
- RUTTKAY, A. 1976: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II). SIA 24, s. 245–395.
- RUTTKAY, A. 1984: O počiatkoch pálenia vápna v Považskom Inovci. In: Zborník Ludmily Kraskovskej (k životnému jubileu). Bratislava, s. 236–256.
- SLIVKA, M. 1981: Stredoveké hutníctvo a kováčstvo na východnom Slovensku 3. Historica Carpatica 12, s. 211–278.
- TEJRAL, J. 1997: Les fédérés de l'Empire et la formation des royaumes barbares dans la région du Danube moyen la lumi re des donn es archeologiques. Antiquités Nationales 19, s. 137–166.
- TURČAN, V. 1997: Stredoveký meč vybagrovaný z Dunaja. Zborník SNM Archeológia 7, s. 79–83.
- WAGNER, F. 1975: Hieb- und Stichwaffen. Praha.
- VYČISLÍK, A. 1973: Historické chladné a strelné zbrane. Zborník SNM 67, História 13, s. 137–162.
- ZNAMIEROWSKA-PRÜFFEROWA, M. 1988: Tradycyjne rybolówtwo ludowe w Polsce. Toruń.

AUS DER DONAU AUSGEBAGGERTE FUNDE

VLADIMÍR TURČAN

In den Sammlungen des Archäologischen Museums des Slowakischen Nationalmuseums in Bratislava befindet sich eine Kollektion eiserner Gegenstände, die aus der Donau ausgebaggert wurden. Angesichts der Technik der Kiesexploitation, bei der die Funde gemacht wurden, kann ihr genauer Fundort nicht bestimmt werden. Eine solche Information wäre auch nicht bestimmend hinsichtlich des Ortes, wo sie ins Wasser gelangten, da man mit dem Transport der Artefakte und ihrer Anlagerung an Orten mit schwächerer Strömung rechnen muß. Ihre Datierung ist schwierig auch deshalb, weil es sich um Erzeugnisse handelt, deren Form häufig schon in der La-Tène-Zeit entwickelt war und wegen der praktischen Form sich morphologisch nicht weiterentwickelte. Ihr Vorkommen hängt mit der Nutzung der Donau als wichtigen Verkehrsweg bzw. mit der Nutzung des Wirtschaftspotentials des Flusses (Handel, Transport, Fischerei, Wasserenergie) zusammen. Als ursprüngliche Orte der Einlagerung (d.h. des Verlustes) kommen vor allem Furte (Hufeisenfunde),

Häfen oder kleinere Molen in Betracht. Eine große Gruppe von Gegenständen stammt offensichtlich von Schiffen, die den Fluß befuhren (Geräte zur Holzbearbeitung u.a.). Auch Hochwässer müssen in Betracht gezogen werden, bei denen Gegenstände aus den betroffenen Gebieten in die Donau gelangten. Die hohe Vertretung von Waffen schließt nicht aus, da es sich um Spuren von Kämpfen handelt, die sich bei der Donau oder direkt auf dem Fluß abspielten. Die erste schriftliche Erwähnung von Kämpfen an der Donau knüpft sich an das Jahr 907 u. Z., als unterhalb der Burg von Bratislava die Franken auf altmagyarische Einheiten trafen (MMFH, 439).

Die ältesten Gegenstände in der Sammlung, zwei Äxte mit lappenförmigen Tüllen (Abb. 2:1, 6) können in die La-Téne-Zeit datiert werden. Aus dieser Zeit kann auch das Schwert mit Dorn stammen (Abb. 1: 1), bei dem aber auch eine jüngere Datierung nicht auszuschließen ist. Laténezeitlich ist wahrscheinlich auch ein Teil der Speerspitzen. Mit einer gewissen Wahrscheinlichkeit kann das von der römischen Infanterie verwendete kurze Schwert (Abb. 6: 3) in die römische Zeit datiert werden. Die mittelalterlichen Hieb Waffen sind in der Sammlung durch einen Schwertgriff mit ovalem Kopf vertreten (Abb. 3: 3), dat. in das 14. – 15. Jahrhundert und einem weiteren Griff mit quadratischer Kopffläche (Abb. 1: 3), wahrscheinlich ebenfalls aus dem 15. Jahrhundert. Zu den frühmittelalterlichen bzw. mittelalterlichen Militärien gehört zweifellos auch ein großer Teil der Speerspitzen. Zu den Waffen, die vom 13. – bis 17. Jahrhundert verwendet wurden, können die Kampfspitzhacken (Abb. 3: 1, 2, 6) geordnet werden. In einem Fall ist der Fuß eines Hammers mit einem quadratischem Bronzeplättchen verziert (Abb. 3: 1), offenbar ein Anführersymbol.

Ein sehr häufiger Fund im Kies der Donau sind Hufeisen, in den meisten Fällen aber neuzeitliche, industriell hergestellte Stücke. Für das Verzeichnis wurden zwei Exemplare ausgewählt (Abb. 2: 2,4) von Mitte des 13. – bis Mitte des 14. Jahrhunderts.

Zu den Funden, die wahrscheinlich rein zufällig in die Donau gelangt sind, gehören ein gotischer Schlüssel (Abb. 23) und weitere Arbeitsinstrumente ohne Möglichkeit der genaueren Zeitbestimmung ihrer Fertigung (Abb. 2: 5; 3: 6; 4:1; 4:4; 6:2).

Unter den Funden ist auch ein Gegenstand, der an einen Teil von Paarfesseln erinnert (Abb. 4:2), die schon seit der römischen Zeit verwendet werden.

Der untersuchte Fundus ist trotz der Schwierigkeiten mit der chronologischen Einordnung bei den meisten Artefakten, interessant hinsichtlich des Kennenlernens der Donau als eines historischen Phänomens.